

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Rafał Wiśniewski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Jestem absolwentem studiów jednolitych magisterskich na kierunku politologia (specjalność współczesne stosunki międzynarodowe) na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 2010 obroniłem pracę magisterską pt. „Główne problemy i determinanty mocarstwowości w Azji na początku XXI wieku”. Przygotowałem ją pod kierownictwem prof. Sebastiana Wojciechowskiego, we współpracy, z którym podjąłem już wówczas działania służące konceptualizacji przyszłej rozprawy doktorskiej.

W roku 2010 rozpocząłem studia doktoranckie w dyscyplinie nauk o polityce na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zwieńczyła je w 2014 r. obrona rozprawy doktorskiej pt. „Współpraca i rywalizacja państw jako czynnik kształtujący bezpieczeństwo międzynarodowe w Azji Północno-Wschodniej na początku XXI wieku”, przygotowanej pod kierownictwem prof. Sebastiana Wojciechowskiego. Rozprawa ta stała się podstawą dla monografii pt. „Wpływ współpracy i rywalizacji mocarstw na bezpieczeństwo międzynarodowe w Azji Północno-Wschodniej w latach 1989-2014” opublikowanej w 2020 r. nakładem Wydawnictwa Naukowego Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

W październiku 2014 r. zostałem zatrudniony na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na stanowisku starszego wykładowcy. W lipcu 2016 r. ta sama jednostka powierzyła mi stanowisko adiunkta. Nieprzerwanie od roku 2014 wykonuję swoją pracę badawczą, dydaktyczną i organizacyjną w ramach Zakładu Studiów Strategicznych (obecnie Zakładu Studiów

Strategicznym i Bezpieczeństwa Międzynarodowego) Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, kierowanego przez prof. Sebastiana Wojciechowskiego.

W toku mojej pracy na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM powierzono mi następujące funkcje:

- Od 2016 r. – kierownik studiów I stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe;
- W latach 2015-2020- sekretarz Wydziałowej Grupy Badawczej „Centrum News Literacy”;
- W latach 2020-2023 – opiekun Koła Naukowego Stosunków Międzynarodowych;
- w latach 2022-2024 – członek Rady Dyscyplin nauki o polityce i administracji oraz nauki o komunikacji i mediach;
- od roku 2020 – członek Rady Programowej Kierunku Studiów Bezpieczeństwo Narodowe;
- od roku 2024 – Członek Rady Programowej Kierunku Studiów Stosunki Międzynarodowe.

W toku mojej dotychczasowej pracy pełniłem funkcję promotora pomocniczego w pięciu przewodach doktorskich prowadzonych na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM:

- praca doktorska mgr-a Artura Pohla pt. „Główne determinanty polityki bezpieczeństwa Izraela na początku XXI wieku”, promotor prof. Radosław Fiedler, obrona w lipcu 2016 r.;
- praca doktorska mgr-a Abdellateefa Al-Weshah, pt. „US Foreign Aid towards Democracy Promotion in the Middle East 2003-2013: A Case Study of Egypt, Iraq and Jordan.”, promotor prof. UAM dr hab. Dorota Piontek, obrona w listopadzie 2016 r.;
- praca doktorska mgr-a Piotra Kaczmarka pt. „Geopolityczny wymiar rywalizacji Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej po zimnej wojnie”, promotor prof. Włodzimierz Malendowski, obrona pracy w październiku 2018 r.;
- praca doktorska mgr-a Francisco Gómeza Martosa, pt. „China’s ONE BELT ONE ROAD Initiative. Potencial risk and benefits at national and global scale”, promotor prof. Radosław Fiedler, obrona pracy w lipcu 2019 r.;
- praca doktorska mgr-a Pawła Luzaka, pt. „Polityka ChRL wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej w latach 2003-2013”, promotor prof. Sebastian Wojciechowski, obrona pracy w marcu 2021 r.

4. **Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.**

Osiągnięciem naukowym, które przedstawiam do oceny jest **cykl publikacji** składający się z następujących opracowań:

- 1) **Monografia pt. „Polityka Chińskiej Republiki Ludowej wobec Bliskiego Wschodu – determinanty, ewolucja i konsekwencje dla regionu”**, opublikowana nakładem Wydawnictwa Naukowego FNCE w roku 2023;
- 2) **Artykuł naukowy pt. „Perspektywy przywództwa międzynarodowego Chińskiej Republiki Ludowej w nowym ładzie międzynarodowym”** opublikowany w nr 16, t. 1 czasopisma naukowego „Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa” z 2022 r.;
- 3) **Rozdział pt. „Military power as an instrument of international politics in the Indo-Pacific”** zawarty w opublikowanej w 2023 r. nakładem wydawnictwa Routledge pracy zbiorowej „Handbook of Indo-Pacific Studies”, pod redakcją Barbary Kratiuk, Jeroena Van den Boscha, Aleksandry Jaskólskiej i Yoichiro Sato;
- 4) **Artykuł naukowy pt. „Economic Sanctions as a Tool of China’s Hybrid Strategies”** opublikowany w t. 50 czasopisma naukowego „Polish Political Science Yearbook” z roku 2021.

Wszystkie wyżej wymienione teksty są efektem mojej pracy nad przewodnim problemem badawczym, którym jest **wpływ polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej na ewolucję wybranych elementów ładu międzynarodowego na początku XXI w.**

O podjęciu tego problemu badawczego zdecydowała interakcja dwóch czynników. W objętym badaniami okresie potęga i (w konsekwencji) pozycja międzynarodowa Chin¹ uległy

¹ Aktualnie dwa rządy formalnie roszczą sobie prawo do reprezentowania Chin: Chińska Republika Ludowa oraz (bardziej formalnie niż realnie) Republika Chińska, której władze rezydują na Tajwanie. Z uwagi na to, iż Polska (podobnie, jak zdecydowana większość państw świata) uznaje Chińską Republikę Ludową za reprezentanta Chin, podjąłem decyzję, iż w każdym przypadku, kiedy używam określenia Chiny (w odniesieniu do wydarzeń po 1949 r.), mam na myśli ChRL.

gwałtownemu wzrostowi i umocnieniu. Jednocześnie proces ten odbywa się w kontekście współczesnego, pozimnowojennego, ładu międzynarodowego, charakteryzującego się m.in. zaawansowaną globalizacją, złożoną współzależnością oraz rosnącym rozproszeniem wpływu i potęgi między zarówno państwowymi, jak i niepaństwowymi aktorami stosunków międzynarodowych. Uwarunkowania te wskazują na konieczność świeżego podejścia do zagadnienia efektów pojawienia się tzw. „mocarstwa wschodzącego” i związanych z tym przekształceń w międzynarodowym układzie sił dla ładu międzynarodowego. Wcześniejsze przypadki tego typu zjawisk dokonywały się w odmiennym międzynarodowym kontekście politycznym, gospodarczym oraz ideowym. Stąd też, myślą przewodnią podjętego przeze mnie przedsięwzięcia badawczego było określenie skali oraz sposobów wpływu wzrostu potęgi i pozycji międzynarodowej ChRL na kształt specyficznego, pozimnowojennego ładu międzynarodowego.

Na przestrzeni ostatnich czterech dekad pozycja Chin wobec innych uczestników systemu międzynarodowego uległa radykalnemu wzmocnieniu. Według danych przytaczanych przez Hala Brandsa, w latach 1990-2016 chińskie PKB wzrosło dwunastokrotnie, a wydatki obronne dziesięciokrotnie². Z kolei Andrea i Mauro Gilli przytaczają dane świadczące, iż skumulowany wzrost gospodarczy Chin w latach 1991-2017 odpowiada 3 092%, a przyrost budżetu obronnego (według danych SIPRI) w tym samym okresie wynosił 920%³.

W dyskusji o aktualnej pozycji ChRL w międzynarodowym układzie sił niekwestionowana pozostaje kwestia mocarstwowości tego państwa, tzn. jego przynależności do grona aktorów o zasadniczym wpływie na agendę międzynarodową. Kontestowana pozostaje kwestia możliwości określenia tego państwa mianem supermocarstwa, a zatem przypisania mu pozycji i znaczenia zbliżonego (jeśli nie tożsamego) z charakteryzującym obecnie USA⁴. Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, czy Chiny osiągnęły już ten status. Niemniej, w mojej opinii, nadal aktualne jest ujęcie Stephena G. Brooksa i Williama C.

² H. Brands, *The Twilight Struggle: What the Cold War Teaches Us about Great-Power Rivalry Today*, New Haven 2022.

³ A. Gilli, M. Gilli, *Why China Has Not Caught Up Yet*, „International Security” t. 43 nr 3, 2018.

⁴ W ujęciu Teresy Łoś Nowak: „Zwornikami, strukturami nośnymi czy podsystemami sterującymi określonymi sekwencjami ładu międzynarodowego są podmioty, które zasięgiem i siłą wpływów górowały lub górują nad innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, są zdolne do odnawiania swego potencjału zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym, by mogły skutecznie odgrywać przypisywane im role międzynarodowe. Wyjątkowość statusu i ról supermocarstw w systemie międzynarodowym wynika z potencjału, jakim dysponują – jako są zdolne odtworzyć. Ich centralna pozycja w systemie międzynarodowym poza tym szczególnym przywilejem jest także obciążona zobowiązaniami wobec innych państw i systemu międzynarodowego. Supermocarstwo lub mocarstwo hegemoniczne musi bowiem posiadać zdolność odtwarzania swej potęgi, przeznaczając na to część swoich zasobów.” T. Łoś-Nowak, *Stosunki Międzynarodowe. Teorie – systemy- uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 215.

Wohlfortha charakteryzujące układ sił na arenie międzynarodowej formułą $1+y+x$ ⁵. Oznacza to, iż ChRL zajmuje pośrednią kategorię między supermocarstwowością Stanów Zjednoczonych a wszystkimi pozostałymi państwami. Zgodnie z tym ujęciem, nawet jeżeli Chiny nie są jeszcze supermocarstwem o statusie równym USA, to spośród wszystkich pozostałych mocarstw są jedynym poważnym kandydatem do wejścia do tej kategorii. Świadczą o tym liczne dane odnoszące się do wszystkich głównych kategorii zasobów potęgi. Dotyczy to zarówno PKB⁶, skali eksportu⁷ czy wydatków obronnych⁸. W niemal wszystkich tych kategoriach Chiny ustępują tylko Stanom Zjednoczonym. W konsekwencji, w aktualnym układzie międzynarodowym ChRL coraz częściej występuje w charakterze rywala USA do przywództwa międzynarodowego. Znajduje to odzwierciedlenie zarówno w obszarze handlu i inwestycji, jak również pozycji w kluczowych instytucjach międzynarodowych.

Gwałtowny przyrost zasobów potęgi i będący jego efektem status aktora globalnego, tworzą również oczekiwania odnośnie do chińskiej aktywności międzynarodowej. Pozycja kluczowego światowego eksportera, wielkiego rynku zbytu, największego globalnego darczyńcy pomocy rozwojowej⁹ czy rosnącej potęgi militarnej, sprawiają, iż dla coraz większej liczby aktorów stosunków międzynarodowych, polityka i stanowisko Chin jest istotnym punktem odniesienia. Warto zaznaczyć, iż nowo zdobyta pozycja wiąże się nie tylko z większym prestiżem i możliwością oddziaływania na środowisko międzynarodowe. Rodzi również obawy ze strony innych aktorów (zwłaszcza tych skonfliktowanych z Chinami) oraz oczekiwania w zakresie wkładu w rozwiązywanie stojących przed społecznością międzynarodową problemów i zapewniania międzynarodowych dóbr publicznych.

Badania nad skutkami tego typu przekształceń w międzynarodowym układzie sił mają ugruntowaną pozycję w dorobku nauk politycznych odnoszącym się do obszaru stosunków międzynarodowych. Kwestia ta, jest przede wszystkim przedmiotem zainteresowania badań

⁵ S.G. Brooks, W.C. Wohlforth, *The Rise and Fall of the Great Powers in the Twenty-first Century: China's Rise and the Fate of America's Global Position*, „International Security” t. 40 nr 3 (2016).

⁶ D. Baker, *China Has the World's Largest Economy: Get Over It*, „Center for Economic and Policy Research”, <https://cepr.net/china-has-the-worlds-largest-economy-get-over-it/>, 2020 r., dostęp 7 maja 2022 r.

⁷ *Top Exporters and Importers by country and region 2019*, „World Integrated Trade Solution”, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP>, dostęp 7 maja 2022 r.

⁸ N. Tian i in., *Trends In World Military Expenditure, 2022, 2023 r.*, <https://www.sipri.org/publications/2023/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2022>, dostęp 23 grudnia 2024r.

⁹ Jak pokazują dane zebrane przez projekt Aid Data, ChRL jest największym na świecie darczyńcą pomocy rozwojowej. Baza danych, obejmująca pierwsze dwie dekady XXI wieku, wskazuje na projekty o łącznej wartości ok. 843 mld dolarów. A.A. Malik i in., *Banking on the Belt and Road: Insights from a new global dataset of 13,427 Chinese development projects, 2021 r.*, https://docs.aiddata.org/ad4/pdfs/Banking_on_the_Belt_and_Road__Insights_from_a_new_global_dataset_of_13427_Chinese_development_projects.pdf, dostęp 23 grudnia 2024r.

wykorzystujących **teorię tranzycji potęgi**¹⁰. W ramach tego nurtu badawczego szeroko analizowano czynniki warunkujące oraz efekty interakcji między mocarstwem o ugruntowanej pozycji (potęgą „status quo”) a mocarstwem wschodzącym. Często konkluzją było przekonanie o wysokim prawdopodobieństwie konfliktu między tymi aktorami. W odniesieniu do obecnej dynamiki stosunków amerykańsko-chińskich, duży rozgłos uzyskał projekt badawczy Grahama Allisona odnoszący się do kategorii tzw. „pułapki Tukidydesa”¹¹. Obejmuje on analizę licznych przypadków historycznych tranzycji potęgi, które w większości prowadziły do konfliktu zbrojnego między potęgą status quo a potęgą wschodzącą. Prognoza tego autora względem diady amerykańsko-chińskiej nie była jednoznaczna, jednak analiza przypadków historycznych wskazywała na wysokie prawdopodobieństwo konfliktu.

Wychodząc poza obszar badań nad tranzycją potęgi **częstym podejściem badawczym dla studiów nad międzynarodowymi konsekwencjami wzrostu potęgi Chin były porównania z historycznymi przypadkami relacji międzymocarstwowych w wiekach XIX i XX**. Niektórzy badacze wskazywali na podobieństwa i różnice między historią wzrostu potęgi Niemiec na przełomie XIX i XX w. a aktualną sytuacją wynikającą z umocnienia pozycji ChRL¹². Inni autorzy sięgali po doświadczenia zimnej wojny dla znalezienia punktów odniesienia względem aktualnej dynamiki stosunków amerykańsko-chińskich¹³. Tego typu badania porównawcze, oparte na dogłębnych studiach przypadków historycznych, stanowią cenny wkład zarówno w rozwój teorii stosunków międzynarodowych, jak i zrozumienie istoty oraz dynamiki rywalizacji między mocarstwami. Jednocześnie jednak, naturalnym ograniczeniem tego podejścia jest osadzenie studiów przypadków w konkretnych uwarunkowaniach epok historycznych, w których zaistniały. Stąd, w moim przekonaniu, **wartościowe jest uzupełnienie badań prowadzonych z zastosowaniem teorii tranzycji potęgi oraz analogii do przypadków historycznych o pogłębione studium nowych uwarunkowań kształtujących ład międzynarodowy początku XXI w.**

Analiza ładu międzynarodowego, który zaistniał po zakończeniu Zimnej Wojny wskazuje na przynajmniej trzy ściśle ze sobą powiązane cechy, które, choć nie zupełnie

¹⁰ Szerzej przedstawiona np. w R.L. Tammen, J. Kugler, D. Lemke, *Foundations of Power Transition Theory*, „Oxford Research Encyclopedias, Politics.” <http://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-296>, dostęp 23 grudnia 2024r.

¹¹ G. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Boston 2017.

¹² J.I. Chong, T.H. Hall, *The Lessons of 1914 for East Asia Today Missing the Trees for the Forest*, „International Security” t. 39 nr 1 (2014).

¹³ Jak przykłady można podać :H. Brands, J.L. Gaddis, *The New Cold War: America, China, and the Echoes of History*, „Foreign Affairs” t. 100 nr 6 (2021); Zeno. Leoni, *A New Cold War: US–China Relations in the 21st Century*, Bristol 2024.

nowe, stanowią jednak pole istotnych różnic z poprzednimi formami ułożenia relacji międzynarodowych. Są to kolejno:

- 1) Głęboka, wielowymiarowa i niemal powszechna globalizacja procesów politycznych, gospodarczych, bezpieczeństwa, kulturowych itd. Z uwagi na skalę i intensywność tego procesu pozimnowojenny ład międzynarodowy charakteryzuje się występowaniem głębokiej i złożonej współzależności między praktycznie wszystkimi kluczowymi aktorami sceny międzynarodowej. Wpływa z tego szereg szans i wyzwań dla mocarstw wschodzących (takich jak np. Chiny na początku XXI w.).
- 2) Wymienione wyżej warunki globalnej współzależności warunkują stan relacji między mocarstwami, który Erik Gartzke określił mianem „kapitalistycznego pokoju”¹⁴. Koncepcja ta wyjaśnia niskie prawdopodobieństwo wojny między rozwiniętymi państwami (gospodarkami) kapitalistycznymi z pomocą trzech czynników: rosnącego znaczenia kapitału finansowego i intelektualnego (czyniącej podbój terytorialny mniej opłacalnym); spójności celów polityki zagranicznej państw rozwiniętych oraz stworzeniem przez rozwój rynków kapitałowych nowych mechanizmów konkurencji oraz komunikacji międzynarodowej. Mimo, iż diagnoza o fundamentalnej zmianie w zakresie konfliktów między mocarstwami okazała się przedwczesna, to jednak, przez co najmniej dwie pierwsze dekady po zakończeniu zimnej wojny, wymienione wyżej czynniki odgrywały istotną rolę w kalkulacjach liderów niemal wszystkich mocarstw.
- 3) Charakter tzw. liberalnego ładu międzynarodowego. Po zaniku dwubiegunowego układu sił Stany Zjednoczone (oraz szerzej państwa Zachodu) stanęły przed szansą ukształtowania ładu międzynarodowego zgodnie z własnymi preferencjami. Stąd globalne upowszechnienie tzw. liberalnego ładu międzynarodowego. Choć niewątpliwie układ ten odpowiadał preferencjom i interesom Zachodu, to jednak istotnym elementem tej wizji ułożenia stosunków międzynarodowych była możliwość i ambicja włączenia jak największej liczby państw (docelowo praktycznie całego globu) w jego funkcjonowanie. Zatem integracja nowych uczestników była ważnym założeniem tej koncepcji ładu międzynarodowego, jak i międzynarodowej architektury będącej efektem jej implementacji. Naturalnie, szereg państw (w tym ChRL) kontestowała liberalny ład międzynarodowy w poszczególnych częściach lub w całości, nie mniej dostrzegała również korzyści z udziału w nim (zwłaszcza na płaszczyźnie gospodarczej). Należy odnotować, iż w toku trzech pozimnowojennych

¹⁴ E. Gartzke, *Capitalist Peace*, „American Journal of Political Science” t. 51 nr 1 (2007).

dekad, dyplomacja amerykańska, obok dążenia do utrzymania pozycji hegemonicznej, poświęcała również sporo uwagi i energii staraniom zintegrowania jak największej liczby aktorów (w tym Chin i Rosji) z liberalnym łaodem międzynarodowym. Tym samym, posługując się językiem teorii tranzycji potęgi, potęga status quo intensywnie zabiegała o uzyskanie akceptacji swej wizji ładu przez mocarstwa rewizjonistyczne.

Strategia polityki zagranicznej ChRL w okresie pozimnowojennym była kształtowana przez nakreślone powyżej okoliczności i w pewnych aspektach odbiegała od wzorców wynikających z prognoz opartych na teorii tranzycji potęgi. Aktywność międzynarodowa Chin w okresie określanym mianem „reform i otwarcia” opierała się na wyrażonej jeszcze przez Deng Xiaopinga opinii o „pokoju i rozwoju” jako dominującej tendencji w sytuacji międzynarodowej. Chcąc wykorzystać okno szansy strategicznej wynikające z korzystnej dla rozwoju ChRL korelacji czynników zewnętrznych, przywódcy ChRL trzeciej i czwartej generacji inspirowali się tzw. 28-znakową instrukcją pozostawioną przez Deng Xiaopinga. Zakładała ona utrzymywanie „niskiego profilu” w relacjach międzynarodowych i jej realizacja w zasadzie wykluczała rzucenie otwartego wyzwania wobec istniejącego ładu międzynarodowego¹⁵. Wobec świadomości istnienia dylematu bezpieczeństwa między potęgą status quo a mocarstwem wschodzącym, chińscy przywódcy zaczęli promować wizję „pokoju wzrostu/rozwoju” oraz obopólnie korzystnej współpracy z jak najszerszym kręgiem aktorów sceny międzynarodowej¹⁶. Podejście to było komplementarne z amerykańskim dążeniem do uczynienia z Chin „odpowiedzialnego udziałowca” liberalnego ładu międzynarodowego¹⁷. Wobec skokowego wzrostu chińskiej asertywności (czy wręcz agresywności) od końca pierwszej dekady XXI w. oraz systematycznego pogorszenia relacji amerykańsko-chińskich łatwo przyjąć diagnozę, iż podejście oparte na „pokoju wzroście” było jedynie zabiegiem wizerunkowym mającym maskować realne intencje, zbieżne z wizją rewizjonistycznego wschodzącego mocarstwa. Na tym etapie nie sposób rozstrzygnąć jednoznacznie tej kwestii. Niemniej, nie ulega wątpliwości, iż **zarówno strategia Chin jako państwa o gwałtownie rosnącej potędze i pozycji międzynarodowej, jak również reakcja**

¹⁵ Sprowadzała się ona do następujących punktów: „spokojnie obserwować sytuację, zabezpieczyć nasze stanowisko, pewnie radzić sobie ze zmianami, ukrywać własne możliwości i czekać na stosowny moment, umiejętnie utrzymywać niski profil, unikać wychylania się, być proaktywnym”. Yong Deng, *China's Struggle for Status The Realignment of International Relations*, Cambridge 2008, s. 41.

¹⁶ B. Buzan, *The logic and contradictions of „peaceful rise/development” as China's grand strategy*, „Chinese Journal of International Politics” t. 7 nr 4 (2014); Feng Zhang, *Rethinking China's Grand Strategy: Beijing's Evolving National Interests and Strategic Ideas in the Reform Era*, „International Politics” t. 49 nr 3 (2012).

¹⁷ R.B. Zoellick, *Whither China: From Membership to Responsibility?*, Nowy Jork 2005.

USA jako potęgi status quo były na tyle warunkowane specyficznymi okolicznościami pozimnowojennego ładu międzynarodowego, iż zasługują na odrębną i dogłębną analizę.

- 1) „Polityka Chińskiej Republiki Ludowej wobec Bliskiego Wschodu – determinanty, ewolucja i konsekwencje dla regionu”, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań, 2023.

Studium polityki ChRL względem regionu Bliskiego Wschodu¹⁸ wpisuje się w problem badawczy cyklu z uwagi na znaczenie tego regionu (zarówno dla Chin, jak i innych potęg współczesnego ładu międzynarodowego), jak również faktu, iż polityka ChRL względem niego stanowi wartościowe studium przypadku wpływu polityki Chin na kształt ładu międzynarodowego. Zainteresowanie aktorów zewnętrznych sytuacją międzynarodową na Bliskim Wschodzie historycznie wynikało z trzech głównych przesłanek: zasobów surowców energetycznych, położenia wzdłuż ważnych szlaków żeglugowych oraz narastającego kompleksu niestabilności i konfliktów. Wszystkie te czynniki sprawiają, iż rosnąca w potęgę i umiędzynarodawiająca swą gospodarkę ChRL zwiększała stopniowo swe zaangażowanie na Bliskim Wschodzie. Rosnące potrzeby energetyczne chińskiej gospodarki doprowadziły do partnerstwa gospodarczego z regionalnymi eksporterami surowców energetycznych. Przebiegające przez region szlaki żeglugowe odgrywają również istotną rolę dla chińskiego eksportu. Potwierdzeniem tego faktu było wysłanie okrętów Chińskiej Armii Ludowo Wyzwoleńczej (ChALW) z misją antypiracką oraz ustanowienie pierwszej stałej zagranicznej bazy wojskowej ChRL w Dżibuti. Jednocześnie jednak, rosnące więzi polityczne i gospodarcze między ChRL a potęgami regionalnymi (jak np. Arabia Saudyjska, Iran czy w mniejszym stopniu Izrael i Turcja) wpisują się również w trend rosnących aspiracji władz chińskich do sprawowania przywództwa międzynarodowego i rozwoju partnerstwa z państwami Globalnego Południa.

Przedstawione w omawianej monografii badania miały służyć realizacji **trzech celów**:

- 1) wyjaśnienie znaczenia regionu Bliskiego Wschodu dla realizacji interesów narodowych ChRL;

¹⁸ Na potrzeby tego opracowania przyjęto definicję regionu Bliskiego Wschodu najpopularniejszą w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych – jako obszaru obejmującego terytoria od Egiptu na zachodzie do Iranu na wschodzie, z udziałem Lewantu, Turcji i Półwyspu Arabskiego. Za: P. Osiewicz, *Region Bliskiego Wschodu w stosunkach międzynarodowych: nazewnictwo, obszar, granice.*, w: Osiewicz P (red.) *Stosunki Międzynarodowe w Regionie Bliskiego Wschodu Uwarunkowania Wewnętrzne i Zewnętrzne*. Difin, Warszawa, 2016.

- 2) identyfikacja elementów zmiany i ciągłości w polityce Chin wobec regionu;
- 3) określenie skali i charakteru wpływu ChRL na ewolucję regionalnego ładu międzynarodowego Bliskiego Wschodu.

Dla ich realizacji postawiono cztery zasadnicze **pytania badawcze**:

- 1) Jakie interesy narodowe determinują politykę ChRL wobec regionu i jak ich rozumienie zmieniało się w toku historii relacji Chin z Bliskim Wschodem?
- 2) W których momentach historii polityka ChRL wobec regionu ulegała zasadniczym zmianom i jakie były tego przyczyny?
- 3) Jakie elementy ciągłości i zmiany można zidentyfikować w toku ewolucji polityki Chin względem Bliskiego Wschodu?
- 4) Na ile aktywność ChRL wpłynęła na kształt i ewolucję ładu regionalnego Bliskiego Wschodu?

Założenia teoretyczne przeprowadzonych na potrzeby monografii badań zostały wypracowane w oparciu o dorobek subdyscypliny Analizy Polityki Zagranicznej (ang. *Foreign Policy Analysis – FPA*) oraz podejścia teoretycznego realizmu neoklasycznego. Na przestrzeni ostatnich siedmiu dekad, w obszarze FPA wypracowano modele i narzędzia pozwalające na kompleksowe ujęcie problematyki polityki zagranicznej państwa¹⁹. W swoim podsumowaniu dorobku studiów nad polityką zagraniczną, Wojciech Kostecki wyróżnia trzy wykorzystywane w nich poziomy analizy: międzynarodowy, państwowy i decyzyjny²⁰. Poziom międzynarodowy dotyczy impulsów płynących z systemu międzynarodowego. Na poziomie państwowym bierze się pod uwagę czynniki wynikające z procesów wewnątrzpolitycznych, środowiska społecznego, gospodarki, kultury strategicznej itd., natomiast poziom decyzyjny dotyczy bezpośrednich mechanizmów podejmowania decyzji w polityce zagranicznej przez osoby i instytucje składające się na ośrodki decyzyjne państwa. Co istotne dla prezentowanej pracy, w tym podejściu przyjmuje się, iż kluczowe znaczenie dla kształtu polityki zagranicznej państwa mają czynniki systemowe, jednak są one przetwarzane przez szereg swoistych „filtrów” tworzonych przez uwarunkowania wewnątrzpolityczne²¹. Wyróżnia się wiele

¹⁹ Na gruncie nauki polskiej zagadnienie to zostało szeroko przedstawione m.in. w pracach Tomasza Pugacewicza (T. Pugacewicz, *Teorie polityki zagranicznej Perspektywa amerykańskiej analizy polityki zagranicznej*, Kraków 2017) oraz Magdaleny Kozub-Karkut (M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny w perspektywie teorii stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej*, Kraków 2020).

²⁰ W. Kostecki, *Poziomy analizy polityki zagranicznej* [w:] E. Haliżak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych t.1*, Warszawa 2013.

²¹ Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, *Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy* [w:] S. E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (red.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge 2009.

czynników pełniących tą rolę, wśród nich m.in.: procesy poznawcze i wyobrażenia liderów politycznych, kulturę strategiczną, relacje na linii państwo-społeczeństwo czy układ instytucji w państwie²². Zróznicowanie państw w zakresie tych czynników ma, w myśl tego podejścia, istotne znaczenie dla wyjaśniania różnorodności reakcji na podobne impulsy płynące z otoczenia międzynarodowego. Podejście to odwołuje się zatem do zaznaczonego już wcześniej fundamentalnego podziału na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne.

Dla realizacji tak nakreślonego programu badawczego zastosowałem szereg **metod badawczych z obszaru nauk politycznych**. Określeniu celów, metod i narzędzi realizacji polityki ChRL względem regionu posłużyła metoda prawno-instytucjonalna²³. Najszerze zastosowanie znalazła ona w rozdziale pierwszym, dla określenia prawnych i instytucjonalnych podstaw polityki zagranicznej badanego państwa. Ważnym elementem monografii jest prześledzenie ewolucji polityki zagranicznej ChRL ogólnie i wobec regionu szczegółowo, jak również zestawienie tych procesów z ewolucją ładu regionalnego. W tym celu, w rozdziale drugim zastosowałem **metody systematycznej analizy procesu²⁴ oraz narracji analitycznych²⁵**. Obie metody są wobec siebie komplementarne, gdyż zakładają zastosowanie pogłębionego studium jakościowego poszczególnych przypadków, w oparciu o wcześniej przyjęte założenia teoretyczne, celem ustanowienia relacji przyczynowości w złożonych procesach kształtowanych przez strategiczne interakcje aktorów. Metoda narracji analitycznych zakłada: “(...) wyodrębnienie z narracji kluczowych aktorów, ich celów i preferencji oraz efektywnych reguł wpływających na ich zachowanie. Po drugie, oznacza ona badanie strategicznych interakcji, które tworzą równowagę ograniczającą pewne działania i sprzyjające innym. Nacisk kładzie się na identyfikację powodów zwrotu od równowagi instytucjonalnej w jednym punkcie czasu do innej równowagi instytucjonalnej w innym punkcie czasu”²⁶. Choć pierwotnie metodę tę stosowano do badań nad ewolucją instytucji, to została ona zaadaptowana na potrzeby tego studium. Można potraktować kolejne strategie polityki zagranicznej ChRL oraz etapy ewolucji, tak ładu regionalnego Bliskiego Wschodu, jak i polityki regionalnej Chin, jako właśnie swoiste „równowagi instytucjonalne” (ograniczające pewne działania, a sprzyjające innym).

²² M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny w perspektywie teorii stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej...*

²³ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2005, s. 126.

²⁴ P.A. Hall, *Systematic process analysis: when and how to use it*, „European Management Review” nr 3 (2006).

²⁵ M. Levi, *Modeling Complex historical processes with analytic narratives* [w:] I. Shapiro, Roger M. Smith, T. E. Masoud (red.), *Problems and Methods in the Study of Politics*, Cambridge 2002.

²⁶ Ibid, s.4.

W ramach tak rozumianego śledzenia procesu ewolucji w trzech wyżej wymienionych obszarach, uwaga została skupiona na punktach zwrotnych, prowadzących do zmiany jakościowej i nowej „równowagi instytucjonalnej”. Inspiracją była tu dla mnie **koncepcja badawcza „krytycznych punktów zwrotnych”**²⁷. Jak zauważyli Capoccia i Keleman: „(...) w analizie instytucjonalnej krytyczne punkty zwrotne charakteryzują się sytuacją, w której wpływy instytucjonalne (to jest ekonomiczne, kulturowe, ideologiczne, organizacyjne) na działania polityczne są istotnie rozluźnione przez względnie krótki okres z dwoma zasadniczymi konsekwencjami: zakres wiarygodnych wyborów dostępnych dla potężnych aktorów politycznych istotnie się rozszerza i konsekwencje ich decyzji dla rezultatów będących przedmiotem zainteresowania są potencjalnie znacznie bardziej doniosłe”²⁸. Ponownie, metodologia właściwa studiom instytucjonalnym została tu zaadaptowana do potrzeb badań nad ewolucją polityki zagranicznej i ładu międzynarodowego. **Stosując wyłożone powyżej założenia metodologiczne, określiłem ewolucję badanych procesów, dokonując ich periodyzacji w oparciu o analizę kluczowych punktów zwrotnych, prowadzących do zmian jakościowych.** W pracy znalazła również szerokie zastosowanie metoda porównawcza²⁹. Dokonano zestawienia i analizy stanu oraz charakteru relacji ChRL z różnymi aktorami regionalnymi. W toku badań częste są też porównania podejścia Chin z polityką innych aktorów pozaregionalnych (zwłaszcza USA).

Monografia jest podzielona na trzy zasadnicze części, odpowiadające trzem składającym się na nią rozdziałom. Rozdział pierwszy jest poświęcony determinantom polityki zagranicznej ChRL. Punkt wyjścia dla tych rozważań stanowi identyfikacja i charakterystyka interesów narodowych, realizacji których służy polityka zagraniczna i bezpieczeństwa tego państwa. Następnie, w oparciu o założenia Analizy Polityki Zagranicznej dokonano charakterystyki czynników z poziomu państwowego i międzynarodowego w największym stopniu kształtujących chińską politykę zagraniczną. W obrębie czynników wewnętrznych (poziom państwowy) skupiono się na dwóch obszarach: systemie politycznym oraz kulturze strategicznej³⁰. W części poświęconej czynnikom przedstawionym z poziomu

²⁷ G. Capoccia, R. Daniel Kelemen, *The Study of Critical Junctures Theory, narrative, and Counterfactuals in historical institutionalism*, „World Politics” t. 59 nr 3 (2007).

²⁸ G. Capoccia, R. Daniel Kelemen, *The Study of Critical Junctures Theory...* op.cit. s. 243.

²⁹ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych...*, s. 110-111.

³⁰ Na potrzeby tego opracowania zdecydowałem się na przyjęcie następującej definicji kultury strategicznej: „zestaw podzielanych przekonań, założeń i modeli zachowania, wyprowadzonych ze wspólnych doświadczeń i zaakceptowanych narracji (zarówno ustnych, jak i spisanych), które kształtują kolektywną tożsamość i stosunki do innych grup i które określają właściwe rezultaty i sposoby dla osiągania celów w dziedzinie bezpieczeństwa” J.L. Johnson, K.M. Kartchner, J.A. Larsen, *Introduction* [w:] J. L. Johnson, K. M. Kartchner, J. A. Larsen (red.), *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights Into Comparative National Security Policymaking*, New York 2009.

międzynarodowego, analizie poddałem pozycję ChRL w ramach międzynarodowego układu sił (generalnie) oraz gospodarki światowej (szczegółowo). Scharakteryzowałem również rolę relacji z kluczowymi (z punktu widzenia polityki zagranicznej ChRL) aktorami stosunków międzynarodowych: USA, Federacją Rosyjską, państwami regionu Indo-Pacyfiku, Unią Europejską (oraz jej państwami członkowskimi) i tzw. Globalnym Południem.

Rozdział drugi ukazuje ewolucję polityki ChRL względem Bliskiego Wschodu w kontekście jej szerszych uwarunkowań wewnątrzchińskich i regionalnych. Dla realizacji tego zamierzenia zastosowałem metodę systematycznego śledzenia procesu oraz narracji analitycznych, celem dokonania periodyzacji trzech równoległych procesów: ewolucji strategii polityki zagranicznej ChRL (warunkującej podejście do poszczególnych problemów i regionów), ładu regionalnego Bliskiego Wschodu (w ramach którego polityka chińska musiała działać, a który z czasem zaczęła współkształtować) oraz polityki ChRL względem tego regionu. Zestawienie trzech typologii, będących wynikiem równoległego śledzenia procesów, pozwoliło na wyciągnięcie wstępnych wniosków odnośnie do skali wpływu całościowej strategii polityki zagranicznej ChRL oraz sytuacji regionalnej na politykę Chin wobec Bliskiego Wschodu. Analiza ewolucji polityki regionalnej ChRL pozwoliła również na określenie znaczenia regionu dla interesów narodowych tego państwa oraz jego zmienności w czasie.

Ostatni rozdział monografii jest poświęcony analizie trzech zasadniczych wymiarów relacji ChRL z regionem Bliskiego Wschodu w XXI wieku. Ilustrację relacji politycznych stanowi charakterystyka partnerstwa strategicznego, jako narzędzia polityki zagranicznej ChRL oraz jego zastosowania w odniesieniu do pięciu istotnych aktorów regionalnych (Arabii Saudyjskiej, Egiptu, Iranu, Izraela oraz Turcji). Wymiar gospodarczy został ukazany z perspektywy ewolucji form chińskiego zaangażowania gospodarczego na Bliskim Wschodzie oraz znaczenia Inicjatywy Pasa i Szlaku (ang. *Belt and Road Initiative* – BRI) jako kluczowego elementu współczesnej strategii gospodarczej ChRL wobec regionu. W odniesieniu do płaszczyzny bezpieczeństwa chińskiej polityki regionalnej, omówiono stanowisko ChRL wobec kluczowych konfliktów regionalnych (izraelsko-palestyńskiego, rywalizacji Arabii Saudyjskiej i Iranu oraz konfliktów będących efektem tzw. „Arabskiej Wiosny”), obecność wojskową Chin na Bliskim Wschodzie oraz transfery uzbrojenia i sprzętu wojskowego do regionu.

Systematyczna analiza procesu, przedstawiona w rozdziale drugim, pozwoliła na **identyfikację trzech punktów zwrotnych w dotychczasowej historii bliskowschodniej polityki ChRL, które można traktować jako cezury istotnych zmian jakościowych w treści**

i charakterze chińskiego zaangażowania w regionie. Pierwszy z nich łączy się z wydarzeniami z 1971 r. Wtedy to ChRL ustanowiła stosunki dyplomatyczne z Iranem, Kuwejtem i Turcją. Władze ChRL dokonały również istotnego przewartościowania swej polityki wobec Bliskiego Wschodu, przerzucając jej punkt ciężkości ze wspierania sił rewolucyjnych na współpracę z funkcjonującymi w regionie reżimami (także tymi antykomunistycznymi). Kolejny punkt zwrotny można wyznaczyć na początku lat 90. XX w. Jest on związany z normalizacją stosunków chińsko-saudyjskich (rok 1990) oraz staniem się przez Chiny importerem netto ropy naftowej (rok 1993). Kluczowym interesem, w ramach polityki regionalnej ChRL, stało się wówczas zabezpieczenie dostaw surowców energetycznych, niezbędnych dla kontynuacji rozwoju gospodarczego. Ostatni punkt zwrotny został wyznaczony w roku 2013 i wiąże się z ogłoszeniem Inicjatywy Pasa i Szlaku. Zakłada ona skokowy wzrost chińskich inwestycji i handlu z Bliskim Wschodem. Warto też podkreślić, iż implikuje to również głębsze, strategiczne partnerstwo gospodarcze i polityczne z państwami w niej uczestniczącymi.

Na bazie analizy przeprowadzonej w rozdziale drugim można określić, **jakie interesy narodowe determinują politykę ChRL wobec regionu i jak ich rozumienie zmieniało się w toku historii relacji Chin z Bliskim Wschodem.** W latach 1949-1971 dominował interes pozycji mocarstwowej w międzynarodowym ruchu komunistycznym. W okresie 1971-1990/3 nadal istotne były kwestie geopolitycznej pozycji Chin, zaczęła się jednak pojawiać kwestia korzyści gospodarczych. Etap 1990/3-2013 to dominacja interesów rozwoju gospodarczego, z pewnym zaznaczeniem obaw odnośnie do ekstremizmu islamistycznego i secesjonizmu ujgurskiego, dotyczących bezpieczeństwa reżimu oraz jedności narodowej. Wzrasta również znaczenie prestiżu i wpływów mocarstwowych. Aktualny etap relacji to nadal dominacja interesów rozwojowych i dotyczących pozycji mocarstwowej. Można zatem podsumować, **iż w ramach relacji z Bliskim Wschodem, ChRL realizowała historycznie swoje istotne, ale nie żywotne interesy narodowe.**

W oparciu o wnioski z zaprezentowanych w monografii badań można zidentyfikować elementy ciągłości i zmiany w polityce ChRL względem Bliskiego Wschodu. W zasadzie jedynym elementem ciągłości, obecnym od 1949 r. do dziś, jest to, iż region ten nie stanowi zasadniczego priorytetu dla polityki zagranicznej Chin. Wiele elementów ciągłości można zaobserwować w regionalnej polityce ChRL od czasu reorientacji z początku lat 70. XX w. **Potencjalnie najistotniejszym (z punktu widzenia ład regionalnego) jest konsekwentne pozycjonowanie się ChRL jako potęgi *status quo*, zainteresowanej stabilnością Bliskiego Wschodu i przewidywalnymi relacjami z kluczowymi partnerami.**

Założenie to jest spójne z dwoma kolejnymi, względnie trwałymi elementami polityki regionalnej Chin (od lat 70. XX w.). Pierwszy to kluczowa rola interesów gospodarczych. Drugi, względnie stały, element to unikanie przez ChRL opowiadania się po konkretnej stronie konfliktów regionalnych. Wynika to z chęci utrzymywania pozytywnych relacji ze wszystkimi ważnymi graczami, ponad głównymi liniami podziałów regionalnych.

- 2) „**Perspektywy przywództwa międzynarodowego Chińskiej Republiki Ludowej w nowym ładzie międzynarodowym**”, „Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa”, nr 16, t.1, 2022.

Punktem wyjścia dla badań, których wyniki zostały zawarte w omawianym tu artykule stanowiło założenie, iż rosnąca w potęgę Chińska Republika Ludowa dąży do sprawowania przywództwa na arenie międzynarodowej. Stąd za zasadne uznano zidentyfikowanie warunków koniecznych i niezbędnych dla skutecznego sprawowania przez to państwo takiej roli. Dodatkowo rozpatrywano to w kontekście trzech czynników kształtujących sytuację międzynarodową na początku lat 20. XXI w.: pandemii COVID-19, zmian w gospodarce światowej oraz rosnącej rywalizacji między mocarstwami. Osią prezentowanego artykułu są trzy **pytania badawcze**:

1. W jakim stopniu ChRL spełnia warunki skutecznego przywództwa międzynarodowego?
2. Czy główne procesy transformujące współczesny łaad międzynarodowy (konflikty międzymocarstwowe, zagrożenia transnarodowe oraz problemy gospodarcze) wzmacniają czy też osłabiają zdolności przywódcze Chin w ładzie międzynarodowym?
3. Jakie są możliwe przyszłe scenariusze odnośnie przywództwa międzynarodowego ChRL?

Punktem wyjścia dla podjętej w artykule analizy było założenie, iż **efektywne wypełnianie roli przywódczej na arenie międzynarodowej wymaga spełnienia czterech warunków**: odpowiednich zasobów potęgi (materialnej i niematerialnej), wizji ładu międzynarodowego, woli politycznej do jej sprawowania (warunki konieczne) oraz akceptacji ze strony pozostałych aktorów (warunek wystarczający).

Przeprowadzone na potrzeby artykułu badania wykazały, iż już w drugiej dekadzie XXI wieku ChRL dysponowała wolą, zasobami potęgi oraz wizją potrzebnymi dla sprawowania przywództwa międzynarodowego. Warto tu zwrócić uwagę na fakt, iż w szeregu kryteriów wykorzystywanych do oceny potęgi państwa ChRL ustępuje jedynie Stanom

Zjednoczonym. Ambicje chińskiego przywództwa partyjno-państwowego do sprawowania przywództwa międzynarodowego stały się o wiele bardziej otwarte wraz z przejściem od założeń 28-znakowej instrukcji („utrzymywanie niskiego profilu”) do znacznie bardziej aktywnego podejścia „dążenia do osiągnięć” w okresie rządów Xi Jinpinga. Na bazie deklaracji oraz praktyki politycznej można również zidentyfikować dość spójną **wizję ładu międzynarodowego prezentowaną przez chińskie kierownictwo partyjno-państwowe**. W artykule proponuję nazywać ją **wielobiegunowym ładem partykularyzmów narodowych**. Można w nim wyróżnić następujące elementy:

- wielobiegunowość bez wyraźnego lidera,
- poszanowanie suwerenności i nieingerencja w sprawy wewnętrzne,
- pluralizm modeli politycznych i gospodarczych,
- słabo sformalizowane normy międzynarodowe i mechanizmy ich egzekucji,
- partykularny charakter uczestnictwa w systemie.

O ile trzy warunki konieczne dla chińskiego przywództwa międzynarodowego zaistniały na początku lat 20. XXI w., to **otwarta pozostawała kwestia spełnienia warunku wystarczającego – akceptacji przez innych aktorów stosunków międzynarodowych**. Należy tu zwrócić uwagę na bardzo ograniczoną liczbę państw będących w istocie sojusznikami ChRL lub traktujących to państwo jako kluczowego partnera strategicznego (można tu wymienić np. Koreańską Republikę Ludowo-Demokratyczną oraz Pakistan). Ważną rolę odgrywa tu coraz ściślejsze partnerstwo strategiczne z Federacją Rosyjską warunkowane w dużym stopniu postępującym pogorszeniem relacji Rosja-Zachód z uwagi na konflikt rosyjsko-ukraiński. O ile trudno mówić o powszechnej akceptacji chińskiego przywództwa, to szereg państw (zwłaszcza rozwijających się i szczególnie w grupie autorytarnych) przyjmowało chińską aktywność jako pozytywną alternatywę dla przywództwa Zachodu. ChRL zaczęło postrzegać jako atrakcyjny wzorzec rozwojowy, pozwalający na bardziej aktywną rolę państwa i (potencjalnie większa niezależność) niż „konsensus waszyngtoński”. Można także przyjąć, iż państwa Zachodu zainteresowane rozwojem współpracy gospodarczej z Chinami były przynajmniej otwarte na uznanie roli i miejsca ChRL w mechanizmach *global governance*.

Druga połowa drugiej dekady XXI wieku oraz początek lat dwudziestych tego stulecia przyniosły kulminację ściśle ze sobą powiązanych trendów przekształcających charakter i dynamikę ewolucji ładu międzynarodowego. Mowa tu o: nasilonej rywalizacji mocarstw, globalnym kryzysie wywołanym przez pandemię COVID-19 oraz transformacji charakteru gospodarki globalnej. Kluczowe znaczenie dla podjętego tu

problemu badawczego ma kwestia **przejścia relacji USA-ChRL w fazę otwartej rywalizacji**. Tendencja ta naturalnie wykształcała się stopniowo, jednak nabrała jednoznacznego charakteru w trakcie pierwszej kadencji prezydenckiej Donalda Trumpa. Obawy amerykańskich elit politycznych odnośnie zagrożenia, które dla przywódczej pozycji międzynarodowej ich państwa stanowi wzrost znaczenia ChRL, podsycane dodatkowo konfrontacyjnymi posunięciami chińskiej polityki, doprowadziły do podjęcia przez USA szeregu działań (na płaszczyznach dyplomatycznej, gospodarczej, militarnej czy retorycznej) obliczonych na osłabienie rywala. Można tu przytoczyć takie konkretne inicjatywy, jak: wzmocnienie sojuszy i partnerstw z państwami prowadzącymi spory z ChRL, rozbudowa potencjału militarnego, „wojna handlowa” z Chinami czy restrykcje wobec obrotu zaawansowanymi technicznie produktami. **Jednym z wniosków płynących z badań przeprowadzonych na potrzeby omawianego artykułu, było określenie nasilającej się rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi jako jednego z kluczowych czynników stojących na przeszkodzie realizacji chińskich aspiracji do sprawowania przywództwa międzynarodowego.**

Kolejnym trendem, który odcisnął swoje „piętno” na ładzie międzynarodowym początku trzeciej dekady XXI wieku jest niewątpliwie pandemia COVID-19. Ten transgraniczny kryzys stał się swoistym testem przywództwa międzynarodowego. Dzięki otwartości na potrzeby innych państw oraz (relatywnie) skutecznej polityce opanowywania kryzysu, ChRL udało się zgromadzić niemały kapitał dobrej woli i pewnego szacunku na arenie międzynarodowej. Jednak stosunkowo szybko znaczna część tego kapitału politycznego uległa erozji z powodu asertywnych działań Pekinu i konfrontacyjnej retoryki. Nakreślone powyżej trendy w nasileniu rywalizacji mocarstw oraz kryzysu pandemicznego dodatkowo wzmocniły przemiany zachodzące w gospodarce światowej. Ich bezpośrednimi objawami było np. spowolnienie wzrostu większości kluczowych gospodarek (powiązane ze wstrząsem pandemicznym) czy zaburzenia w łańcuchach dostaw. Wpisały się one jednak we wcześniejszą tendencję do wyhamowania globalizacji (*slowbalization*), rosnącego protekcjonizmu, nowego myślenia nt. polityki gospodarczej (większa rola państwa) czy pewnego „powrotu prymatu polityki nad ekonomią”. Z uwagi na to, iż Chiny pozostają największą potęgą handlową świata, tendencje protekcjonistyczne będą miały dla nich raczej negatywne konsekwencje.

Przedstawiona w omawianym artykule analiza wykazała, iż **Chińska Republika Ludowa wypracowała silną pozycję polityczną dla realizacji swoich ambicji przywódczych na arenie międzynarodowej**. Aktualne trendy kształtujące ład międzynarodowy (nasiloną rywalizacją mocarstw, pandemia oraz przemiany w gospodarce światowej) stworzyły zarówno szanse, jak i zagrożenia dla realizacji tych ambicji.

Zdecydowanie największą słabością prowadzonej przez ChRL polityki jest częsta (choć nie całkowita) przeciwność w pozyskiwaniu poparcia innych aktorów międzynarodowych.

- 3) „**Military power as an instrument of international politics in the Indo-Pacific**” w: “Handbook of Indo-Pacific Studies”, B. Kratiuk, J. Van den Bosch, A. Jaskólska, Y. Sato (red.), Routledge, 2023.

Publikacja ta była efektem realizowanego w latach 2019-2022 **projektu pt. „Eurasian Insights: Strengthening Indo-Pacific Studies in Europe”**, finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Erasmus - Strategic Partnerships for higher education. W ramach tego przedsięwzięcia międzynarodowy zespół badaczy reprezentujący sześć uczelni (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, University of St. Andrews, Sapienza Università di Roma, Jawaharlal Nehru University oraz Ritsumeikan Asia Pacific University) dokonał przeglądu, systematyzacji oraz pogłębienia stanu badań w stosunkowo nowym obszarze, który stanowią studia nad regionem Indo-Pacyfiku. Rozdział mojego autorstwa podjął tematykę siły militarnej jako instrumentu polityki zagranicznej w regionie Indo-Pacyfiku. **Celem tekstu było ukazanie w jaki sposób państwa regionu należące do różnych kategorii wyróżnionych według kryterium potęgi, wykorzystują instrumenty militarne dla kształtowania międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa.** W tym kontekście przedstawiłem w tekście w jaki sposób funkcje przypisywane siłom zbrojnym w różnych państwach kształtują strategię wojskową, która następnie określa strukturę, kierunki modernizacji oraz doktrynę ich sił zbrojnych.

Mimo, iż rozdział jest poświęcony regionowi Indo-Pacyfiku jako całości, to w naturalny sposób, z uwagi na pozycję mocarstwową ChRL, obejmuje on obszerną analizę chińskiej strategii wojskowej. W oparciu o przyjęte założenia teoretyczne, część analizy poświęcona Chinom przyjęła jako punkt wyjścia ewolucję funkcji wypełnianych przez Chińską Armię Ludowo-Wyzwoleńczą. Wraz ze wzrostem potencjału i pozycji międzynarodowej ChRL, priorytetowe zadania stawiane przed siłami zbrojnymi uległy ewolucji od obrony terytorialnej i gwarantowania bezpieczeństwa wewnętrznego reżimu do gotowości obrony chińskich interesów w ramach potencjalnych konfliktów lokalnych oraz ochrony rosnących globalnych interesów politycznych i gospodarczych państwa. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, w analizowanym tekście poddano głębszemu badaniu dwa zagadnienia: **wzajemną interakcję rozwoju amerykańskiej i chińskiej strategii wojskowych oraz**

zastosowanie instrumentów militarnych w ramach działań poniżej progu otwartego konfliktu zbrojnego.

Z uwagi na dominację elementów rywalizacji w relacjach amerykańsko-chińskich, dość wyraźnie można zaobserwować tendencję sił zbrojnych obu państw do postrzegania siebie jako potencjalnych przeciwników. W omawianym tekście ukazuję w jaki sposób ewoluujące strategie wojskowe USA i ChRL są kształtowane przez wzajemne sprzężenie zwrotne. Zasadniczym przykładem tego zjawiska jest rozwój amerykańskiej koncepcji „bitwy powietrzno-morskiej”, jako odpowiedzi na (przynajmniej tak odczytywaną w USA) „strategię antydostępową” ChRL. Z punktu widzenia problemu badawczego motywującego cały cykl przedstawianych publikacji, szczególnie interesująca wydaje się rola instrumentów militarnych **w tzw. „strategiach hybrydowych ChRL”**³¹. W pierwszych dekadach XXI w. pojęcia takie jak „wojna hybrydowa” czy „działania w szarej strefie” zdobyły dużą popularność, zarówno w debacie publicznej, jak i naukowej. Nie wchodząc głębiej w (niemniej istotne) kwestie definicyjne i adekwatności tych pojęć, można przyjąć, iż wskazują one na zjawisko relatywnie częstszego sięgania przez państwa (szczególnie zaś mocarstwa kontestujące amerykańskie przywództwo międzynarodowe) po zróżnicowany szereg narzędzi wpływu (w tym militarnych) obliczony jednak na pozostanie poniżej progu otwartego konfliktu zbrojnego. W omawianym tekście ukazuję przede wszystkim, jak ChRL wykorzystuje tego typu narzędzia (jak np. morskie formacje policyjne czy paramilitarne lub rozbudowa infrastruktury na spornych obiektach terenowych) dla wzmocnienia swej pozycji i ochrony interesów w ramach morskich sporów terytorialnych (przede wszystkim na Morzu Południowochińskim).

Zasadniczy wkład omawianego rozdziału w prezentowany cykl publikacji sprowadza się do **ukazania w jaki sposób rosnąca pozycja międzynarodowa ChRL oraz wynikający z tego rozrost przestrzenny i przedmiotowy globalnych interesów tego państwa warunkowały ewolucję jego strategii wojskowej**. Drugim istotnym czynnikiem jest **analiza kreatywnego użycia instrumentów militarnych i paramilitarnych dla ochrony interesów i umacniania pozycji w ramach np. sporów terytorialnych w kontekście szerszego**

³¹ Pojęcie „strategii hybrydowych” zaproponowałem w rozdziale pt. *EU-NATO Cooperation in Countering Hybrid Threats: Comparing Capabilities and Defining Roles* opublikowanym w pracy zbiorowej *Security Beyond the State: the EU in an Age of Transformation* (pod red. C. Morsut i D. Irrera, Barbara Budrich 2018). Definiuję je jako: „skoordynowane (strategiczne) użycie jako środka przymusu elastycznej kombinacji narzędzie potęgi (militarnych, politycznych, gospodarczych, społecznych, informacyjnych, itp.), płynnie dostosowywanej w przestrzeni i czasie, celem wykorzystania wrażliwych punktów przeciwnika dla osiągnięcia strategicznych celów politycznych poprzez erozję politycznej woli oporu przeciwnika”. R. Wisniewski, *EU-NATO cooperation in countering hybrid threats: comparing capabilities and defining roles* [w:] C. Morsut, D. Irrera (red.), *Security Beyond the State. The EU in an Age of Transformation*, Opladen 2018.

wachlarza działań (które można określić jako strategie hybrydowe) pozostających poniżej progu otwartego konfliktu zbrojnego.

4) „Economic Sanctions as a Tool of China’s Hybrid Strategies”, “Polish Political Science Yearbook”, t. 50, 2021.

Przedmiotem tego opracowania jest ukazanie roli sankcji gospodarczych jako instrumentu polityki zagranicznej ChRL (a w szczególności wspomnianych już wcześniej strategii hybrydowych). Punktem wyjścia dla rozważań zawartych w omawianym artykule jest fakt, iż w okresie pozimnowojennym sankcje gospodarcze stały się popularnym narzędziem polityki zagranicznej. Najczęstsze były przypadki stosowania ich przez państwa zachodnie (w tym USA). Z tego względu analiza zastosowania tego instrumentu przez wschodzące mocarstwo o silnej pozycji w globalnej gospodarce – ChRL – pozwala na uzupełnienie pola badań zarówno w obszarze studiów nad sankcjami, jak również odnośnie oceny wpływu ChRL na pozimnowojenny ład międzynarodowy. Jednocześnie, artykuł ten odnosi się do zagadnienia podobnego to zidentyfikowanego w poprzednio omawianym tekście – stosowania przez ChRL szerokiego instrumentarium środków oddziaływania w ramach sporów i konfliktów międzynarodowych, które proponuje nazywać strategiami hybrydowymi.

Przed omawianym artykułem postawiono dwa zasadnicze **pytania badawcze**: 1) dlaczego ChRL coraz częściej sięga po sankcje gospodarcze jako narzędzie przymusu w polityce zagranicznej?; 2) jakie są główne charakterystyki chińskich sankcji gospodarczych i jak przekładają się one na efektywność zastosowania? Punktem wyjścia dla badań stanowiących podstawę omawianego artykułu był przegląd zasadniczych wniosków wypracowanych do tej pory w ramach studiów nad sankcjami gospodarczymi. Następnie dokonałem **porównania założeń teorii sankcji z praktyką stosowania tego typu instrumentów przez ChRL, biorąc pod uwagę 13 przypadków takich działań z lat 2010-2021**. Przeprowadzone badania pozwoliły na wypracowanie następujących wniosków. Sankcje gospodarcze były analizowane jako jeden z elementów szerszych strategii hybrydowych. Jako powody częstszego stosowania przez ChRL takiego podejścia zidentyfikowano: wzrost asertywności chińskiej polityki zagranicznej po globalnym kryzysie finansowym (2007-09); eskalację rywalizacji z USA oraz asymetrię potencjałów wojskowych i „pat militarny” między tymi dwoma mocarstwami (czyniące otwarte użycie narzędzi militarnych trudnym i ryzykownym). W toku zbadań **zidentyfikowałem charakterystyki zastosowania sankcji gospodarczych przez ChRL w trzech głównych obszarach**:

- 1) Celów podjętych działań – Chiny przeważnie stosowały sankcje dla osiągnięcia krótkoterminowych celów taktycznych w postaci zmiany konkretnego zachowania w obrębie polityki państwa-celu uważanej za naruszenie interesów ChRL.
- 2) Obiektów polityki sankcji – Chiny stosowały tego typu instrumenty najczęściej wobec mniejszych państw demokratycznych. Wynikało to z prostego faktu, iż akurat z takimi państwami toczą spory. Jednocześnie jednak, ciekawa jest tu zbieżność z wynikami wcześniejszych badań odnośnie sankcji, które sugerują, iż państwa demokratyczne mogą być bardziej podatne na oddziaływania za pomocą tego typu instrumentów z uwagi na rolę opinii publicznej w kształtowaniu polityki zagranicznej.
- 3) Sposobu implementacji sankcji – w przeciwieństwie do praktyki zachodniej sankcje stosowane przez ChRL nie miały najczęściej charakteru oficjalnie ogłoszonych i skodyfikowanych działań. W przeważającej większości ograniczenia wymiany gospodarczej z państwami-celami miały charakter nieformalny. Władze chińskie nie potwierdzały faktu wprowadzenia sankcji, a nawet zaprzeczały, iż ich działania mają właśnie taki charakter. Prowadziło to do debaty wśród badaczy odnośnie tego czy faktycznie we wszystkich analizowanych przypadkach mieliśmy do czynienia z zastosowaniem sankcji gospodarczych.

Głównymi wnioskami w odniesieniu do celów badawczych artykułu było **potwierdzenie, iż poddana analizie praktyka stosowania sankcji gospodarczych przez ChRL dobrze wpisuje się w koncepcję strategii hybrydowych ze względu na nieformalność, wszechstronny charakter oraz relatywnie krótkoterminowe działanie.** W oparciu o przeanalizowane w artykule przypadki można stwierdzić, iż **wielokrotnie zastosowanie przez ChRL sankcji gospodarczych przyniosło pewne krótkoterminowe sukcesy w postaci (przynajmniej częściowej) zmiany zachowania państw-celów.** Jednocześnie jednak można postawić tezę, iż **dlugoterminowo instrumenty te przynosiły szkody chińskiej polityce zagranicznej** z uwagi na pogorszenie relacji z państwami będącymi obiektem presji ekonomicznej i zmniejszenie zaufania do ChRL jako aktora sceny międzynarodowej.

Na podstawie badań, których wyniki zaprezentowałem w przedstawionym do oceny cyklu publikacji, można wyciągnąć szereg **wniosków dotyczących szerszego problemu badawczego, którym jest wpływ ChRL na ewolucję wybranych elementów ładu**

międzynarodowego początku XXI w. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na kwestię stosunku tego państwa do dotychczasowego pozimnowojennego ładu, opartego na ideach liberalnych. Teoria tranzytologii potęgi operuje kategoriami potęg status quo i rewizjonistycznych. **Wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań wykazały, iż w poddanym analizie okresie, polityki ChRL nie można określić jako w pełni „rewizjonistycznej”, tzn. obliczonej na podważenie całości liberalnego ładu międzynarodowego.** ChRL jest jednym z największych beneficjentów tego ładu, przede wszystkim z uwagi na szanse rozwojowe, które przed jej gospodarką otworzyło dołączenie do globalnego systemu handlowego. M.in. z tego powodu chińscy przywódcy w retoryce, ale i często w praktyce politycznej, nie dążyli do całkowitego odrzucenia czy rewizji tego sposobu ułożenia relacji międzynarodowych. Obiekcje władz partyjno-państwowych ChRL dotyczyły przede wszystkim aspektów liberalnego ładu międzynarodowego związanych z promocją idei demokratycznych oraz przywództwem USA. Trudno zatem jednoznacznie wpisać pozycję ChRL w dychotomię status quo-rewizjonizm. Jeżeli już posługiwać się tą terminologią to można by określić politykę ChRL w pierwszych dekadach XXI w. jako „selektywnie rewizjonistyczną”.

Niewątpliwie jednak, w objętym badaniami okresie wzrosła aktywność władz chińskich w zakresie realizacji ambicji do sprawowania przywództwa na arenie międzynarodowej. W tym kontekście istotne jest **sformułowanie przez chińskie elity własnej wizji ładu międzynarodowego, którą proponuję nazywać wielobiegunowym ładem partykularyzmów narodowych.** Propozycja ta jest przyjmowana przynajmniej z zainteresowaniem przez licznych aktorów sceny międzynarodowej (w tym państwa tzw. Globalnego Południa, tak autorytarne, jak i demokratyczne) m.in. z uwagi na atrakcyjność chińskiego modelu rozwojowego, jak również brak konkretnych oczekiwań względem wewnętrznego ładu politycznego (co mocno kontrastuje z wizją i praktyką liberalnego ładu międzynarodowego). Niemniej, prowadzone przeze mnie badania wykazały, iż nadal największym wyzwaniem dla realizacji przez ChRL ambicji do sprawowania przywództwa międzynarodowego jest osiągnięcie akceptacji innych aktorów. O ile trudno mówić o powszechnej akceptacji chińskiego przywództwa, to szereg państw (zwłaszcza rozwijających się i w szczególności autorytarnych) przyjmowało chińską aktywność jako pozytywną alternatywę dla przywództwa Zachodu. **Należy również podkreślić, iż jednym z kluczowych wniosków badań, które podjąłem odnośnie perspektyw przywództwa międzynarodowego ChRL jest to, iż nasilająca się rywalizacja ze Stanami Zjednoczonymi jest jednym z**

kluczowych czynników stojących na przeszkodzie realizacji chińskich aspiracji w tym zakresie.

Podjęcie szczegółowych badań nt. polityki ChRL względem Bliskiego Wschodu pozwoliło na wypracowanie szeregu istotnych wniosków w ramach szerszego problemu badawczego. Wynika to z faktu, iż region ten (istotny, ale nie kluczowy z punktu widzenia interesów narodowych ChRL) stanowi dogodne studium przypadku oddziaływania polityki Chin na ład międzynarodowy poza ich bezpośrednim sąsiedztwem. W tym kontekście **wnioski wypracowane odnośnie trzech płaszczyzn oddziaływania Chin na ład regionalny Bliskiego Wschodu – politycznej, gospodarczej i bezpieczeństwa – mogą być ilustracją szerszych trendów w zakresie globalnego oddziaływania ChRL.** W wymiarze politycznym warto zwrócić uwagę na posługiwanie się przez Chiny partnerstwem strategicznym jako narzędziem polityki zagranicznej. W ramach tego podejścia Chiny oferują alternatywy i możliwość poszerzenia opcji prowadzenia polityki przez aktorów regionalnych. W pewnym sensie, naturalne są tu porównania z rolą Stanów Zjednoczonych. Waszyngton oferuje wybranym państwom gwarancje bezpieczeństwa oraz wsparcie militarne i polityczne. Uzyskuje tą drogą, przynajmniej potencjalną, możliwość kształtowania regionalnego ładu politycznego. Tymczasem ChRL ma bardzo ograniczone zobowiązania wobec swoich partnerów strategicznych. Zaletą takiego rozwiązania jest możliwość maksymalizacji korzyści politycznych i gospodarczych, przy minimalizacji ryzyka (np. uwikłania w konflikty). Pozwala to również na budowę szerokich koalicji dyplomatycznych. Podejście to ma również swoje ograniczenia, w postaci niewielkiej skali wpływu na zasadnicze kwestie polityki regionalnej czy kluczowe konflikty. **Obecnie Chiny nie są w stanie aktywnie kształtować ładu regionalnego Bliskiego Wschodu w sposób, jaki (przynajmniej potencjalnie) jeszcze mogą to czynić USA. Można naturalnie zauważać, iż przyjęta przez władze ChRL strategia polityki zagranicznej wcale nie zakłada konieczności uzyskania wpływu o takiej skali.** Warto tu nadmienić, iż w podobny sposób partnerstwa strategiczne stanowią element polityki ChRL względem innych regionów – np. Europy, Ameryki Łacińskiej czy Afryki.

Chiny są również największym partnerem handlowym większości państw regionu. Należy również zwrócić uwagę, iż dla szeregu państw Bliskiego Wschodu, chiński model rozwojowy jest atrakcyjny. W kontekście badań nad bliskowschodnią polityką ChRL potwierdzenie znalazły oceny o strategicznym znaczeniu Inicjatywy Pasa i Szlaku. Mimo szeregu wątpliwości odnośnie skali i efektów realizacji przewidzianych w jego ramach przedsięwzięć, nie ulega wątpliwości, iż skala korzyści (tak już zrealizowanych, jak i potencjalnych) dla uczestników projektu istotnie wpływa na ich kalkulację korzyści i wyzwań

płynących ze współpracy z Chinami. Warto jednak nadmienić, iż na przykładzie Bliskiego Wschodu można ukazać istotną **charakterystykę chińskiej zagranicznej polityki gospodarczej, a mianowicie selektywność zaangażowania i silną rolę kalkulacji czysto biznesowych**. Podobnie, jak w przypadku partnerstw strategicznych, można zauważyć, iż relacje gospodarcze ChRL względem regionu są podporządkowane pragmatycznym kalkulacjom opłacalności.

Obszar bezpieczeństwa charakteryzuje się (do tej pory) najmniejszą skalą zaangażowania ChRL w sprawy Bliskiego Wschodu. Jednym z istotnych wyznaczników chińskiej polityki względem konfliktów w regionie jest dążenie do utrzymania pozytywnych relacji ze wszystkimi stronami (przynajmniej w konfliktach międzypaństwowych). Naturalnie, taka pozycja stwarza dobry punkt wyjścia do pełnienia roli mediatora, jednak z drugiej strony, Chinom często brakuje chęci i narzędzi nacisku na strony konfliktu, tak aby zmodyfikowały swe stanowisko celem zawarcia porozumienia. Również tutaj można znaleźć analogie do stosunku ChRL względem innych konfliktów międzynarodowych, w które nie są one bezpośrednio zaangażowane.

Wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań wskazują, iż Chiny zdają się nie mieć ambicji do stania się hegemonem Bliskiego Wschodu i przyjęcia na siebie wszystkich związanych z tym obowiązków oraz kosztów. Można zatem stwierdzić, iż (przynajmniej dotychczas) Chiny nie są zainteresowane budową własnego „bloku” polityczno-gospodarczego w regionie, który skupiałby zadeklarowanych „sojuszników”. Obecna, znacznie bardziej elastyczna i mniej zobowiązująca formuła zdaje się dobrze pasować do założeń chińskiej strategii polityki zagranicznej. Tym samym, drogą porównania z USA, wpływ ChRL na ład regionalny jest bardziej pośredni. Wypływa raczej z samej obecności gospodarczej, oferowania partnerom alternatyw dyplomatycznych oraz elastycznego i niezobowiązującego partnerstwa niż z bezpośrednich gwarancji bezpieczeństwa czy głębokiego zaangażowania w rozwiązanie konfliktów regionalnych. Na tej podstawie można wysnuć wstępny wniosek odnośnie sposobu kształtowania przez ChRL ładu międzynarodowego w skali globalnej. W wielu wypadkach, mimo kontestacji amerykańskiej hegemonii, działania Chin nie stanowią bezpośredniej próby podważania pozycji międzynarodowej USA. Są natomiast często obliczone na kształtowanie warunków korzystnych dla realizacji chińskich interesów przez budowę alternatywnych mechanizmów współpracy i poparcia dla stanowiska oraz preferencji ChRL, co również prowadzi do osłabienia wpływów amerykańskich.

Istotnym uzupełnieniem i rozwinięciem prac nad zagadnieniem wpływu ChRL na ład międzynarodowy początku XXI w. jest wątek innowacyjnego zastosowania przez to państwo

narzędzi oddziaływania na otoczenie międzynarodowe. W ramach dwóch ze składających się na prezentowany cykl publikacji zastosowałem do ich opisu oraz wyjaśnienia **autorską koncepcję strategii hybrydowych**. Choć sam fakt stosowania przez państwa zróżnicowanego instrumentarium środków i sposobów oddziaływania dla prowadzenia polityki zagranicznej i bezpieczeństwa nie jest zjawiskiem nowym, to jednak (nakreślone wcześniej) uwarunkowania ładu międzynarodowego początku XXI w. stworzyły warunki dla szerokiego i innowacyjnego stosowania takiego podejścia. W toku swych badań skupiłem się na dwóch aspektach chińskich „strategii hybrydowych” – stosowaniu narzędzi militarnych poniżej progu otwartego konfliktu zbrojnego oraz sankcjach gospodarczych. Działania ChRL w ramach sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim stanowią doskonałą ilustrację kreatywnego zastosowania sił zbrojnych, formacji policyjnych (np. straż wybrzeża) oraz paramilitarnych (morska milicja) celem kwestionowania terytorialnego status quo bez otwartego użycia siły zbrojnej. Przykład ten może ilustrować **zdolność do kształtowania międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa w czasie pokoju i kryzysu, bez przekraczania progu otwartego konfliktu zbrojnego, co równocześnie poszerza i wzmacnia dostępne opcje w ramach rywalizacji międzymocarstwowej z USA**.

Praktyka stosowania przez ChRL sankcji gospodarczych również **dobrze wpisuje się w koncepcję strategii hybrydowych ze względu na nieformalność, wszechstronny charakter oraz relatywnie krótkoterminowe działanie**. Brak oficjalnego ogłoszenia sankcji pozwalał władzom ChRL relatywnie łatwo wycofać się z podjętych restrykcji bez ponoszenia kosztów wizerunkowych i percepcji braku skuteczności. W kontekście instytucjonalnej zdolności ChRL do wprowadzania i egzekwowania sankcji można zwrócić uwagę na specyficzną rolę partii-państwa w chińskim systemie gospodarczym, która może ułatwiać mobilizację aktorów gospodarczych do podporządkowania się dyrektywom politycznym. W oparciu o przeanalizowane w artykule przypadki można stwierdzić, iż **wielokrotnie zastosowanie przez ChRL sankcji gospodarczych przyniosło pewne krótkoterminowe sukcesy w postaci (przynajmniej częściowej) zmiany zachowania państw-celów**. Jednocześnie jednak można postawić tezę, iż **długoterminowo instrumenty te przynosiły szkody chińskiej polityce zagranicznej** z uwagi na pogorszenie relacji z państwami będącymi obiektem presji ekonomicznej i zmniejszenie zaufania do ChRL jako aktora sceny międzynarodowej.

Wyniki badań zawarte w tekstach składających się na prezentowany cykl publikacji potwierdzają, iż polityka zagraniczna Chińskiej Republiki Ludowej wywiera istotny wpływ na ewolucję ładu międzynarodowego w XXI w. Rosnące zasoby potęgi, własna wizja ułożenia

ładu międzynarodowego, jak również wola polityczna dla realizacji ambitnej polityki zagranicznej dają istotne podstawy dla realizacji chińskich aspiracji do sprawowania przywództwa międzynarodowego. Dotychczasowy dorobek badań nad stosunkami międzynarodowymi (w postaci np. teorii tranzycji potęgi oraz porównawczych studiów historycznych) stanowi cenną bazę do oceny skali, charakteru oraz konsekwencji tego procesu. Przeprowadzone badania pozwalają na jego uzupełnienie oraz rozwinięcie za pomocą analizy wpływu specyficznych cech pozimnowojennego ładu międzynarodowego oraz dostosowanej do tego środowiska strategii polityki zagranicznej ChRL. W prezentowanych publikacjach wykazałem, iż obok klasycznych i przewidywanych przez dotychczasowe modele elementów, chińska polityka zagraniczna posługuje się również bogatym instrumentarium środków politycznych, gospodarczych, militarnych, kulturowych itd. dla kształtowania środowiska międzynarodowego zgodnie ze swymi preferencjami. Interakcje tego podejścia z działaniami innych aktorów wykuwają nowy charakter ładu międzynarodowego, który w naturalny sposób zawiera tak elementy ciągłości z poprzednikami, jak i jakościowo nowe zjawiska. Otwiera to pole dalszych badań, w obszarze roli ChRL w dynamicznie ewoluującym ładzie międzynarodowym oraz szczególnie rywalizacji amerykańsko-chińskiej. Ich dalsze prowadzenie jest moją intencją i już podjąłem działania badawcze m.in. w obszarze relacji ChRL z państwami Unii Europejskiej (w ramach projektu badawczego pt. „Zeitenwende. Zmiana i jej kontestacja w modelu strategicznej zagranicznej polityki gospodarczej Niemiec”, pod kierownictwem dr Rafała Szymanowskiego, finansowanego ze środków NCN).

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Od czasu obrony mojej rozprawy doktorskiej oraz podjęcia zatrudnienia na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM (2014 r.) moja praca naukowa skupiła się wokół dwóch zasadniczych obszarów tematycznych:

- stosunków międzynarodowych w regionie Indo-Pacyfiku (ze szczególnym uwzględnieniem kwestii polityki zagranicznej ChRL – zarówno regionalnej, jak i globalnej);
- wpływu rywalizacji i współpracy mocarstw na bezpieczeństwo międzynarodowe, w tym ładu międzynarodowych oraz bezpieczeństwo militarne (ze szczególnym uwzględnieniem stosunków amerykańsko-chińskich).

Z nakreśloną powyżej tematyką wiązały się zadania, które wykonywałem w ramach dwóch **projektów badawczych**, finansowanych zarówno ze środków NCN oraz Unii Europejskiej:

- Projekt “Eurasian Insights: Strengthening Indo-Pacific Studies in Europe”, realizowany w latach 2019-2022 w ramach grantu Unii Europejskiej 2019-1-PL01-KA203-065644 Cooperation for innovation and the exchange of good practices Erasmus+ KA203 - Strategic Partnerships for higher education.
- Projekt „Zeitenwende. Zmiana i jej kontestacja w modelu strategicznej zagranicznej polityki gospodarczej Niemiec.”, realizowany od 2023 r. ze środków przyznanych w ramach konkursu Sonata NCN (2022/47/D/HS5/03380), w którym pełnię funkcję głównego wykonawcy

Szczególnie interesujące doświadczenia przyniósł udział w projekcie “Eurasian Insights: Strengthening Indo-Pacific Studies in Europe”, w ramach którego międzynarodowy zespół badaczy z sześciu uczelni (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, University of St. Andrews, Sapienza Università di Roma, Jawaharlal Nehru University oraz Ritsumeikan Asia Pacific University) dokonał przeglądu, systematyzacji oraz pogłębienia stanu badań w stosunkowo nowym obszarze, który stanowią studia nad regionem Indo-Pacyfiku. W ramach tego projektu uczestniczyłem w pobycie naukowym (wrzesień 2022 r.), którego gospodarzem był indyjski uczestnik konsorcjum (Jawaharlal Nehru University), w ramach którego weryfikowałem przyjęte założenia badawcze oraz narzędzia dydaktyczne w świetle uwarunkowań badanego regionu. Efektem projektu była publikacja pracy zbiorowej „Handbook of Indo-Pacific Studies” (Routledge 2023), w ramach której przygotowałem rozdział „Military Power as an Instrument of International Politics in the Indo-Pacific” (stanowiący część prezentowanego do oceny cyklu publikacji).

Cennym uzupełnieniem mojej pracy naukowej były również **staże naukowe i wizyty dydaktyczne** u zagranicznych partnerów. Stanowiły one okazję do pogłębiania wiedzy z obszaru zainteresowań badawczych, weryfikacji założeń naukowych, wymiany doświadczeń oraz zdobywania doświadczenia dydaktycznego w środowisku międzynarodowym. Na przestrzeni minionych dziesięciu lat odbyłem łącznie sześć takich wyjazdów studyjnych:

- pobyt naukowy na Hong Kong Baptist University (Department of Government and International Studies oraz Department of Sociology), maj 2015 r.;
- wizyta w ramach program Erasmus Staff Exchange, University of Nicosia (Department of European Studies and International Relations), Cypr, kwiecień 2018 r.
- wizyta celem przeprowadzenia warsztatów z edukacji medialnych w ramach działalności Centrum News Literacy WNPiD UAM, Suleyman Demirel University, Ałmaty, Kazachstan, luty 2019 r.;

- pobyt naukowy na National Chengchi University oraz Academia Sinica, Tajpej, Republika Chińska na Tajwanie, październik 2019r.;
- pobyt naukowy na Jawaharlal Nehru University, New Delhi, Indie, w ramach projektu Eurasian Insights: Strengthening Indo-Pacific Studies in Europe”, wrzesień 2022 r.;
- wizyta w ramach program Erasmus Staff Exchange, Texas A&M University, College Station, USA (Bush School of Government and Public Service), lipiec 2023r.

W latach 2015-2022 uczestniczyłem również aktywnie w łącznie 44 **konferencjach naukowych** (krajowych i międzynarodowych), w toku których prezentowałem wyniki prowadzonych badań i uczestniczyłem w dyskusjach panelowych. Szczególnie cenny naukowo był udział w konwencjach International Studies Association (sześciokrotnie) oraz European International Studies Association (czterokrotnie), z uwagi na rangę tych wydarzeń w międzynarodowym środowisku naukowym oraz udział szerokiego grona badaczy z całego świata.

Od czasu obrony rozprawy doktorskiej **opublikowałem** łącznie 29 tekstów naukowych, w tym 2 monografie autorskie, 15 artykułów w czasopiśmie naukowych i 12 rozdziałów w pracach zbiorowych. Byłem również współredaktorem jednej pracy zbiorowej (pełna lista w załączniku nr 4) .

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Ważnym aspektem mojej pracy na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM jest działalność dydaktyczna. Od czasu zatrudnienia na stanowisku starszego wykładowcy w 2014 r. miałem okazję prowadzić zajęcia z licznych przedmiotów związanych z szeroko pojętą problematyką międzynarodową dla studentów kilku kierunków studiów (stosunki międzynarodowe w j. polskim oraz angielskim, politologia, bezpieczeństwo narodowe, dziennikarstwo i komunikacja społeczna w j. polskim oraz angielskim). Szczególnie ciekawym doświadczeniem jest dla mnie prowadzenie (od roku akademickiego 2024/25) zajęć z przedmiotu współczesne stosunki międzynarodowe w ramach studiów II stopnia „historia i polityka współczesna” prowadzonych przez Wydział Historii UAM we współpracy z Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa. W obszarze osiągnięć dydaktycznych chciałbym wyróżnić fakt opracowania przez mnie (samodzielnie lub we współpracy z innymi wykładowcami) **autorskich programów dziesięciu przedmiotów:**

- Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych/Introduction to International Relations;
- Systemy Bezpieczeństwa Międzynarodowego;
- Współczesne stosunki międzynarodowe;
- Introduction to International Security;
- Globalization and regionalisation (wspólnie z dr Jeroenem Van den Boschem)
- Understanding International Relations
- Institutional and Political Dimensions of Transatlantic Relations
- U.S.-China in between rivalry and cooperation
- News Literacy – warsztat krytycznej analizy mediów (wspólnie z dr Agnieszką Filipiak oraz dr Elizą Kanią)
- News and Security (wspólnie z dr Agnieszką Filipiak)

W toku mojej pracy dydaktycznej miałem również przyjemność prowadzić seminaria licencjackie. Łącznie, w latach 2016-2024 wypromowałem **41 licencjatów** na kierunkach bezpieczeństwo narodowe, stosunki międzynarodowe oraz International Relations.

W latach 2020-2023 pełniłem funkcję opiekuna Koła Naukowego Stosunków Międzynarodowych działającego na WNPiD UAM. W ciągu tych trzech lat pomogłem działającemu w tej inicjatywie studentom w przeprowadzeniu szeregu przedsięwzięć o charakterze naukowym i popularyzatorskim (m.in. organizacja studenckich konferencji naukowych, paneli dyskusyjnych czy przygotowywanie pierwszych publikacji naukowych).

Starłem się również rozwijać swoje kompetencje dydaktyczne przez udział w **szkoleniach**:

- Kurs Academic Teaching Excellence dla prowadzących zajęcia w j. angielskim dla nie natywnych użytkowników tego języka, Poznań, wrzesień 2017 r.
- Warsztaty z metody dydaktycznej „odwróconej klasy” organizowane w ramach projektu pn. „Doskonałość dydaktyczna uczelni” (POWR.03.04.00-00-P023/21), Poznań 2023.

Niezwykle interesującym doświadczeniem w zakresie pracy dydaktycznej i organizacyjnej był udział w **międzynarodowym projekcie edukacji medialnej „News Literacy”**. Został on opracowany w Szkole Dziennikarstwa Uniwersytetu Stony Brook (USA)

celem wyposażenia uczestników w umiejętności niezbędne do krytycznej analizy wiarygodności odbieranych przekazów medialnych. Jeszcze w trakcie studiów doktoranckich, w trakcie udziału w programie młodych liderów w USA, nawiązałem kontakt z Richardem Hornikiem (dyrektorem partnerstw zagranicznych Centrum News Literacy, Stony Brook University). Pozwoliło to na nawiązanie współpracy między ww. jednostką a Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. W jej efekcie, w roku 2015, na WNPiD UAM powołano pod kierownictwem prof. Tadeusza Wallasa Wydziałową Grupę Badawczą „Centrum News Literacy”. Do roku 2020 pełniłem funkcję jej sekretarza. W ramach działalności Centrum współorganizowałem (wraz z prof. Dorotą Piontek, dr Agnieszką Filipiak oraz dr Elizą Kanią) szkoły letnie dla edukatorów z Europy Wschodniej, Kaukazu oraz Azji Centralnej. W toku czterech edycji News Literacy Summer Institute in Poznań (w latach 2015-2018) przeszkoliliśmy kilkadziesiąt osób z ww. regionów w metodach dydaktycznych i analitycznych „News Literacy” umożliwiając im rozwinięcie podobnych inicjatyw edukacyjnych w macierzystych organizacjach. W roku 2019 WNPiD UAM był gospodarzem II Globalnej Konferencji News Literacy współorganizowanej z Centrum News Literacy Stony Brook University. Wspólnie z dr Agnieszką Filipiak zarządzaliśmy działalnością operacyjną komitetu organizacyjnego konferencji. W ramach tego projektu współprowadziłem również zajęcia z edukacji medialnej i analizy mediów dla studentów WNPiD UAM oraz uczniów szkół średnich współpracujących z naszym Wydziałem. Przeprowadziliśmy również warsztaty dla nauczycieli z tej problematyki. W ramach projektu, wspólnie z dr Agnieszką Filipiak, prowadziliśmy również gościnne warsztaty z analizy treści medialnych na Suleiman Demirel University w Almaty, Kazachstan w lutym 2019 r. Działalność w ramach projektu News Literacy stała się również dla mnie okazją do zgłębienia tematu badawczego **dezinformacji jako problemu bezpieczeństwa międzynarodowego**. Rezultatem tego były dwie publikacje, których byłem współautorem (R. Wiśniewski, E. Kania, A. Filipiak, „News Literacy jako narzędzie edukacji dla bezpieczeństwa w erze rewolucji cyfrowej”, w: „Media w systemie bezpieczeństwa narodowego”, red. M. Skarżyński, I. Andruszkiewicz, Poznań 2015, ISBN 978-83-62907-4-9 oraz A. Filipiak, R. Wiśniewski “The origins and consequences of news media’s securitization – introducing the concept of news security”, „Przegląd Zachodni”, nr 1/2020, ISSN 0033-243).

Źródłem cennego doświadczenia był również mój udział w projekcie **Laboratorium Innowacji Społecznych** (LIS) realizowanym na WNPiD UAM w latach 2017-2018. Projekt był finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Głównym założeniem było

umożliwienie studentom lat dyplomowych zdobycia kompetencji społecznych i technicznych poszukiwanych przez pracodawców na rynku pracy. W ramach tego przedsięwzięcia koordynowałem blok zajęć z zakresu przedsiębiorczości akademickiej.

W roku 2020 zostałem delegowany przez poznański oddział Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych (PTSM) do pracy w ramach **Kapituły Konkursów Naukowych PTSM**. Od tego czasu corocznie biorę udział w recenzowaniu publikacji zgłaszanych do konkursu na najlepszą monografię naukową oraz pracę doktorską z obszaru stosunków międzynarodowych. Udział w pracach Kapituły pod kierownictwem prof. Andrzeja Mani (Uniwersytet Jagielloński) oraz prof. Hanny Dumały (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) stał się dla mnie okazją do rozwoju naukowego.

W latach 2023-24 dwukrotnie zostałem poproszony przez Polsko-Amerykańską Komisję Fulbrighta o recenzję wniosków złożonych w ramach polskiego programu stypendiów Fulbrighta. W efekcie, przygotowałem recenzje dwóch wniosków polskich badaczy ubiegających się o staż naukowy w USA w ramach programu stypendialnego Fulbrighta.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

.....
(podpis wnioskodawcy)

